

ДОЦ. Д-Р БОРЯНА МУСЕВА

Софийски университет „Св. Климент Охридски“,

Председател на Управителния съвет на Института по международно частно право

ПРАКТИКО-ПРИЛОЖЕН АНАЛИЗ

**ИМУЩЕСТВЕНИ ОТНОШЕНИЯ МЕЖДУ СЪПРУЗИ
С МЕЖДУНАРОДЕН ЕЛЕМЕНТ В
НОТАРИАЛНАТА ДЕЙНОСТ****1. Обхват**

Настоящият анализ има за цел да анализира особеностите на нотариалните производства, по които участват съпрузи, вкл. бъдещи или бивши съпрузи и/или които са свързани с имущество, придобито по време на брак, когато е налице международен елемент.

Международният елемент може да произтича от чуждо гражданство, вкл. в ситуация на двойно гражданство или повече от две гражданства, обичайно местопребиваване или местоживеене в чужбина, които са или са били налице в момент на сключване на брак, придобиване/разпореждане с имущество, сключване на брачен договор, избиране на режим на разделност. Международни усложнения се проявяват и при наличие на чуждестранни съдебни решения, нотариално заверени споразумения или други актове по въпроси на

имуществените отношения между съпрузи, постановени или издадени в друга държава.

Анализът е фокусиран върху най-често срещаните в нотариалната практика отношения и не дава детайлна информация за материално-правна уредба в други държави.

2 Правна уредба

Настоящият анализ съобразява Регламент 2016/1103 за изпълнение на засилено сътрудничество в областта на компетентността, приложимото право, признаването и изпълнението на решения по въпроси, свързани с имуществения режим между съпрузи, Регламент (ЕС) 2016/1191 на Европейския парламент и на Съвета от 6 юли 2016 година за насърчаване на свободното движение на гражданите чрез опростяване на изискванията за представяне на някои официални документи в Европейския съюз и за

изменение на Регламент (ЕС) № 1024/2012, Регламент № 2201/2003 относено компетентността, признаването и изпълнението на съдебни решения по брачни дела и дела, свързани с родителска отговорност, с който се отменя Регламент (ЕО) № 1347/2000, Договора за функциониране на ЕС, Конвенцията за издаване на многоезични извлечения от актове за гражданско състояние, Хагската конвенция за премахване на изискването за легализация на чуждестранни публични актове, Кодекса на международното частно право (понататък КМЧП), Закона за нотариусите и нотариалната дейност, Семейният кодекс от 2009, от 1985 и 1968 г., Гражданския процесуален кодекс, Закона за гражданската регистрация.

Съобразена и е относимата практика на Съда на ЕС и на ВКС по чл. 290 ГПК, цитирана под линия.

3. Имуществени отношения между съпрузите - сравнително-правен анализ

В сравнително-правен план съществуващите имуществени режими между съпрузи варират от режим на (пълна) разделност до режим на (пълна) общност¹.

В ислямските държави (в Близкия и Далечен Изток, както и в Южна и Югоизточна Азия с мюсюлманско население) основният принцип е на имуществена разделност, като правата на съпругата при развод се защитават

чрез института на т.нар. *Mahr*, който има някаква далечна връзка с българското дарение във връзка със сключване на брака.

В държавите от **общото право** основният имуществен режим също е на разделност, като едва при развод на базата на свободната преценка на съдията се компенсират имуществени претенции на другия съпруг².

В държавите от **немския правен кръг** (Германия, Австрия, Швейцария, вкл. следващите немския модел Турция, Гърция Израел), е възприет т.нар. **общ режим с нараснали печалби** (*Zugewinnngemeinschaft*). При него е налице вещноправна разделност, която е свързана с възникване на облигационна претенция за заплащане на парична сума при прекратяването на брака.

В скандинавските държави (Дания, Норвегия, Финландия, Исландия, Швеция) както и в Холандия имущественият режим между съпрузи е подчинен на т.нар. **отложена имуществена общност**. По време на брака е налице имуществена разделност и всеки съпруг може да се разпорежда сам, но с определени изключения, като при развод се образува имуществена общност.

Съпружеската имуществена общност, позната у нас, при която вещните права, придобити по време на брака стават общи, с изключение на придобитото по

¹ *Hertel*, Ehegüterrecht in Europa - Vergleich der gesetzlichen Güterstände und der

Vermögensteilung bei Scheidung, in: Festschrift für Rainer Kanzleiter.

² *Claudet*, Länderbericht England, Notarius International 2002, 39.

дарение или наследство³, съществува в държавите, които следват модела на френския Code Civile - Франция, Белгия, Италия, Португалия, Люксембург, Испания, както и повечето латиноамерикански държави. Този имуществен режим е възприет и в другите източноевропейски държави, Русия, държавите от Общността на независимите държави, Китай, Виетнам.

Режим на пълна имуществена общност, която се отнася, както до придобитото преди брака, така и до всичко, придобито по време на брака, има в много ограничен кръг държави - Филипините и Южна Африка.

Възможност за избор на различни режими в рамките на една и съща правна система е предвидена по принцип в държавите от немския и френския правен кръг. Брачният договор в тези държави е допустим, като се различават изискванията с оглед формата, момента и обема на разпоредителната власт на страните.

Указание: информация за уредбата на имуществените режими в **държавите-членки на ЕС** може да намерите на www.couples-europe.eu - страница, поддържана от Международния съюз на нотариусите. На <https://www.uinl.org/couples-in-europe> може да намерите информация за имуществения режим на някои други държави (напр. Албания, Андора, Беларус, Грузия, Косово, Македония, Черна Гора, Русия, Швейцария, Турция, Украйна). Може да се ползва и информацията от немската нотариална камара - www.dnoti.de > Information>IPR und ausländisches Recht. Информация за други държави може да

бъде издирена онлайн или с помощта на експерти, напр. от Института по международно частно право - <http://www.ipil.org/>

4. Анализ

Анализът започва най-напред с преценката за наличие на брак, съответно на развод или смърт (т.4.1), след което разглежда разпореждането с имущество, придобито по време на брак с международен елемент (т.4.2), следва анализ на особеностите при брачен договор или избор на режим на разделност при наличие на международни усложнения (т.4.3) и на края се представят общите правила за признаване на чуждестранни съдебни решения и други актове (т.4.4).

4.1 Съществува ли брак, вкл. налице ли е развод или смърт?

Предварителен въпрос за нотариалните производства, в които участват съпрузи, е наличието на **брак**. От значение в тази връзка респективно може да бъде настъпването на **развод**⁴ или **смърт**, които водят до прекратяване на брака.

4.1.1. Правна уредба

За съществуването и признаването на **брака** няма акт от право на ЕС или класически многостранен международен договор. Между държавите-членки на ЕС, вкл. в България, обаче се прилага Регламент (ЕС) 2016/1191 на Европейския парламент и на Съвета от 6 юли 2016 година за насърчаване на свободното движение на гражданите чрез опростяване на изискванията за

³ С разлики във връзка с трансформацията на имуществото и пр.

⁴ Разбира се, възможно е нищожност или

унищожаване на брака. Доколкото те не се срещат често в практиката, няма да бъдат разглеждани.

представяне на някои официални документи в Европейския съюз и за изменение на Регламент (ЕС) № 1024/2012⁵ (по-нататък Регламент 2016/1191). Спрямо Австрия, Белгия, Босна и Херцеговина, Германия, Естония, Испания, Италия, Кабо Вере, Литва, Люксембург, Македония, Молдова, Нидерландия, Полша, Португалия, Румъния, Словения, Сърбия, Турция, Франция, Хърватия, Черна гора, Швейцария⁶ нашата държава прилага и Конвенцията за издаване на многоезични извлечения от актове за гражданско състояние от 08.07.1976, за България в сила от 18 декември 2013 г.⁷. Тези два източника имат отношение към изискванията за форма и превод, съответно могат да се използват във връзка с доказването на брака, но не уреждат по същество самото признаване на брака, което остава подчинено на КМЧП (чл. 75).

Преценката за наличие на **развод** и неговото признаване между държавите-членки на ЕС се урежда от Регламент № 2201/2003 относно компетентността, признаването и изпълнението на съдебни решения по брачни дела и дела, свързани с родителска отговорност, с който се отменя Регламент (ЕО) № 1347/2000 (по-нататък Регламент №2201/2003)⁸. Извън тези хипотези релевантният източник отново е КМЧП (чл. 117 и сл.).

Смъртта е част от въпроса за правоспособността и дееспособността, която не е унифицирана нито в правото

на ЕС, нито на международно ниво. Приложим е КМЧП (чл. 59 и сл.). За установяването на факта на смъртта приложение може да намери и Регламент (ЕС) 2016/1191, както и Конвенцията за издаване на многоезични извлечения от актове за гражданско състояние.

4.1.2. По същество

Преценката за наличие на **брак**, сключен у нас, нотариусът извършва на базата на акта за граждански брак и с помощта на справка в Националната база данни "Население" (чл. 19, ал. 2 от ЗННД), удостоверение за семейно положение и декларация за семейно положение⁹. Когато бракът е сключен в чужбина, той се признава у нас, ако е спазена формата, установена от правото на държавата, пред чийто орган е сключен, или, ако е сключен пред дипломатически или консулски представител, според правото на изпращащата държава (чл. 75 КМЧП). Признаването може да бъде извършвано *ad hoc* от нотариус в рамките на нотариално производство. Доказването на сключен в чужбина брак може да се осъществи с помощта на многоезично стандартно удостоверение съгласно приложение № IV към Регламент 2016/1191, посредством извлечение от акт за сключен граждански брак съгласно Конвенцията за издаване на многоезични извлечения от актове за гражданско състояние или чрез представяне на оригинал или заверен препис със съответните заверки и превод. Наличието или липсата на брак може да бъде отразено и в

⁵ ОВ на ЕС, серия L, бр. 338 от 23.12.2003.

⁶ Това са държавите съдоговорителки към м. декември 2020. За актуалните договарящи държави вж. сайта на Международната комисия по гражданско състояние www.ciecl.org.

⁷ Обн. ДВ, бр. 108 от 17.12.2013.

⁸ ОВ на ЕС, серия L, бр. 200 от 26.07.2016

⁹ Бракове, сключени до 27.05.1945 г., може да се установяват с документи, издадени от съответните религиозни общности, вж. Решение № 24 от 19.02.2015 г. по гр. д. № 3526/2014 г., г. к., II Г.О. на ВКС.

удостоверение за семейно положение. Такива удостоверения могат да бъдат издавани в държавите, където това е предвидено за случаи с или без международен елемент¹⁰, както и в държавите-членки на ЕС на базата на Регламент 2016/1191 - Приложение № VI „Семейно положение“. Подробна информация за възможността за издаване на удостоверения с такова съдържание във връзка с Регламент 2016/1191 може да бъде намерена на сайта: e-justice.europa.eu>Европейски съдебен атлас по гражданскоправни въпроси>официални документи¹¹. Тази информация е полезна и доколкото на посоченото място по държави се дава представа за издаваните национални документи във връзка със семейно положение или сключване на брак. При сключване на брак от български гражданин в чужбина е възможно той да не е отразен в Националната база данни "Население". При наличие на доказателства за сключен брак в чужбина обаче нотариусът трябва да се довери на тях, а не на информацията от регистъра, която има само оповестителна, но не и конститутивна функция¹².

Пример: Лице, български гражданин, сключил граждански брак в Гърция, се счита за омъжено/женено, независимо, че това не е отразено в Националната база данни "Население". Това обстоятелство може да се докаже с акт за брак (оригинал или заверен препис, с апостил съгласно Хагската конвенция за

премахване на изискването за легализация на чуждестранни публични актове (по-нататък ХКПИЛ) или без съгласно Договора за правна помощ), както и с приложение № IV към Регламент 2016/1191 и посредством извлечение от акт за сключен граждански брак съгласно Конвенцията за издаване на многоезични извлечения от актове за гражданско състояние;

Преценката за наличие на **развод** се извършва съгласно правилата на Регламент № 2201/2003 или Кодекса на международното частно право (по-нататък КМЧП). Ако разводът е постановен от български съд, той се доказва със съдебното решение и се отразява в Националната база данни "Население" и съответно в удостоверението за семейно положение. Този извод важи само за лица, които попадат в обхвата на Закона за гражданската регистрация. Ако разводът е постановен в държава-членка на ЕС, той се признава във всяка една държава членка без специални процесуални действия, което практически означава, че може да се признава и *ad hoc* от нотариус в рамките на неговото производство (чл. 21 Регламент 2201/2003). Това важи, както за ситуацията, когато разводът е постановен/одобрен от съд, така и когато е налице одобрение от друг орган, на който са възложени подобни функции (чл. 21 във вр. с чл. 46 Регламент 2201/2003). Доказването на развода може да се извършва с помощта на

¹⁰ Напр. в ОК няма такива актове. В такава хипотеза нотариусът може да изисква други доказателства, напр. т.нар. декларация, удостоверение от църковни регистри, удостоверение за липса на пречки за сключване на брак.

¹¹ https://e-justice.europa.eu/content_public_documents-561-bg.do

¹² Решение № 118 от 21.12.2017 г. по гр. д. № 4596/2016 г., Г. К., I г. о. ВКС.

самия акт, който не се нуждае от никакви заверки и легализации (чл. 52 от Регламент 2201/2003), към който може да бъде приложен стандартен формуляр съгласно Приложение № I по чл. 39 от Регламент 2201/2003¹³. Може да се ползва също така и многоезично стандартно удостоверение съгласно приложение № VI към Регламент 2016/1191 „Семейно положение“. Ако разводът е отразен и в българските база данни, информация за това е достъпна служебно на самия нотариус като в този случай тя ще бъде отразена и в удостоверението за семейно положение. Ако разводът не е отразен в базата данни, но нотариусът разполага с доказателства, той може да го признае *ad hoc* като за целите на неговото производство разводът се счита настъпил от момента на влизането му в сила в чуждата държава, а не от момента на признаването му. Сходна е процедурата и съгласно КМЧП, където прякото признаване е установено в чл. 118, ал.1 като параметрите на признаване са уредени в чл. 117 (при чуждестранни съдебни решения след исков процес), съответно чл. 124 (при чуждестранни охранителни актове). По-подробно това признаване е представено по-долу в т. 4.4.

Пример: Български гражданин, разведен в Германия по силата на съдебно решение, влязло в сила на 13.08.2010 г. и отразено в Националната база данни "Население" на 13.08.2020 г. се счита за разведен от 13.08.2010 г., а не от 13.08.2020 г. Разводът се доказва със самото съдебно решение (оригинал или

заверено копие), което не се нуждае от апостил или легализация, както и посредством Приложение № I по чл. 39 по Регламент №2201/2003. За доказване на семейно положение, вкл. на развода може да се ползва приложение № VI към Регламент 2016/1191. На e-justice.europa.eu>Европейски съдебен атлас по гражданскоправни въпроси>официални документи>Германия¹⁴ може да се види с какви документи се доказва семейно положение в тази държава;

Обстоятелството за настъпване на **смърт** в България се установява с помощта на акт за смърт, като за лицата, за които се събира информация в регистъра с база данни, тази промяна в гражданското състояние се отразява и там. Фактът на смърт, настъпила в чужбина, се доказва с чужд официален документ, съответно може да се използва и приложение № III към Регламент 2016/1191 или извлечение от акт за смърт съгласно Конвенцията за издаване на многоезични извлечения от актове за гражданско състояние. Отново, при колизия между информацията от базата данни и доказаното обстоятелство, нотариусът следва да предпочете доказаното обстоятелство за целините на неговото производство¹⁵.

4.2. Разпореждане с имущество, придобито по време на брака с международен елемент

Доколкото едно лице е в брак към момента на придобиване на дадено

¹³ Този стандартен формуляр не е задължителен, ако органът разполага с равностоен документ или с достатъчно информация, арг. чл. 38 Регламент №2201/2003.

¹⁴ https://e-justice.europa.eu/content_public_documents-561-de-bg.do?member=1

¹⁵ В този смисъл и Решение №678 от 22.06.2018г. по гр.д.№2936/2017г. на I г.о. на ВКС.

имущество, правният режим спрямо придобитото попада в обхват на уредбата на имуществените отношения между съпрузи. Поради наличие на международен елемент трябва да се установи **приложимото материално право** на коя държава урежда тези съпругески имуществени отношения. Това право определя голяма група въпроси, най-важните от които са: какъв е режимът на собственост (съпругеска имуществена общност, режим на общност от нараснали печалби, разделност или някаква друга разновидност, допустимост, обхват и последици от брачен договор), кой и как може да управлява и да се разпорежда с тази собственост, може ли да се променя режимът, при какви предпоставки този режим поражда правни последици и пр.

Определянето на приложимото право е проблем на материалното право, поради което нотариусът трябва да установи приложимия източник не с оглед момента на образуване на нотариалното производство, а спрямо установен от законодателя момент или, при липса на такъв, с оглед момента в който настъпват обстоятелствата, които обуславят възникването или прекратяването на собствеността (арг. чл. 65, ал.1 КМЧП). От тази гледна точка следва да бъдат определени три времеви диапазона: от 29 януари 2019 до сега (Регламент 2016/1103), от 21 май 2005 до 29 януари 2019 (КМЧП) и периодът до 21 май 2005 (Семеен кодекс от 1985) и (Семеен кодекс 1968).

4.2.1. От 29 януари 2019 г. до

¹⁶ Този регламент е почти идентичен с Регламент 2016/1103 като се отнася до имуществените последици на регистрираните партньорства. Поради

настоящия момент: Регламент 2016/1103 и Регламент 2016/1104¹⁶

Приложимото право към имуществения режим между съпрузи, **сключили брак на или след 29 януари 2019 г.**, се определя съгласно правилата на **Регламент 2016/1103** за изпълнение на засилено сътрудничество в областта на компетентността, приложимото право, признаването и изпълнението на решения по въпроси, свързани с имуществения режим между съпрузи (**чл. 69, пар.3**). Този регламент е приет от институциите на ЕС в рамките на процедурата за **засилено сътрудничество**, установена в чл. 326 и сл. от Договора за функциониране на ЕС (по-нататък ДФЕС) на базата на Решение (ЕС) 2016/954 на Съвета от 9.06.2016 г. Към датата на приемане на Регламент 2016/1103 то обхваща Република България, както и следните държави членки: Белгия, Чешката република, Германия, Гърция, Испания, Франция, Хърватия, Италия, Кипър, Люксембург, Малта, Нидерландия, Австрия, Португалия, Словения, Финландия и Швеция. Съгласно член 328, пар. 1 ДФЕС засиленото сътрудничество е отворено за всички държави членки, ако спазват условията за участие, определени в решението за разрешаването му, както и приетите в тази насока актове.

Видно от името му, освен приложимото право, този регламент урежда и международната компетентност на съдилищата, както и признаването и изпълнението на съдебни решения и

голямата степен на сходство, а и с оглед редките случаи на приложение, анализът е базирано върху Регламент 2016/1103.

други актове между държавите-членки на ЕС, които прилагат този регламент.

Българските нотариуси имат право да образуват нотариални производства **независимо от правилата за международна компетентност по Регламент 2016/1103**, защото не отговарят на понятието за „съд“ съгласно чл. 3, пар. 2 от същия нормативен акт. Изрично в този смисъл е и съображение № 39 от Регламент 2016/1103. Така българският нотариус може да извършва делби на недвижими имоти у нас, и, разбира се, удостоверяване на брачни договори и на режим на разделност по отношение на чужденци и лица с обичайно местопребиваване в чужбина.

Пример: Български нотариус може да образува нотариално производство за делба на имот у нас между бивши съпрузи, български граждани с обичайно местопребиваване в Германия, независимо, че съгласно чл. 6, пар.1, б. „а“ Регламент 2016/1103 компетентен е съдът на държавата членка, на чиято територия съпрузите имат обичайно местопребиваване към момента на сезиране на съда (Германия).

Българските нотариуси определят приложимото право за имуществения режим по повод на бракове, сключени на или след 29 януари 2019 г. съгласно Регламент 2016/1103 **във всички случаи, освен ако не се прилага договор за правна помощ**. Без значение е гражданството, обичайното местопребиваване или местоживеенето на страните по производството, които може да са свързани с държави-членки, които участват в Регламент 2016/1103, с други държави-членки, които не участват в него, както и с трети за ЕС

държави. Поради предимството на правото на ЕС правилата на чл. 79 до 81 от КМЧП относно имуществените отношения между съпрузите са отменени. С предимство се прилагат единствено договорите за правна помощ с трети за ЕС държави или държави, които не участват в засиленото сътрудничество (напр. Полша), които съдържат правила относно имуществените отношения между съпрузи.

Примери: При бракове, сключени от 29.01.2019 г. насам нотариусът определя приложимото право съгласно Регламент 2019/1103 към имуществени отношения между: 1) двама българи с обичайно местопребиваване след сключването на брака в Гърция, в Канада или в Иран, 2) български и френски гражданин с обичайно местопребиваване след сключването на брака в България, Франция или Израел, 3) двама израелски граждани с обичайно местопребиваване след сключване на брака в България, Израел или САЩ.

Приложимото право към имуществения режим между съпрузи се определя по два начина: а) въз основа на обективните критерии, установени в чл. 26 от Регламент 2016/1103, приложими при липса на избрано от страните право и б) с оглед избраното от страните право съгласно чл. 22 от Регламент 2016/1103.

а) приложимо прави при липса на избор
Ако страните не са избрали приложимо право, което е най-често срещаната хипотеза в практиката, нотариусът трябва да съобрази и приложи **правото на държавата на първото общо обичайно местопребиваване на съпрузите след сключване** на брака (чл. 26, пар.1, б. „а“). Съгласно съображение

49 „първото“ обичайно местопребиваване е това, което е общо за съпрузите „скоро“ след сключване на брака. Регламентът не посочва конкретен период от време, който да се преценява. В литературата се предлага съобразяване на период от няколко седмици до няколко месеца (три до шест)¹⁷. Самото фактическо място на сключване на брак, ако е различно от първото общо обичайното местопребиваване на съпрузите, е без значение. Не може да се „прескочи“ първото общо обичайно местопребиваване след сключването на брака, ако има такова. Изходът в такава ситуация е избор на право съгласно чл. 22 от Регламент 2016/1103.

Пример: Имущественият режим за двама български граждани, сключили брак в България (или напр. в САЩ) на 20.03.2019 г. и имали общо обичайно местопребиваване в България до 20.08.2020 г., след което същите се преместили в Германия, е подчинен на българското право като тяхното първо общо обичайно местопребиваване след сключване на брака. Обратно, двама български граждани, сключили брак в Испания (или напр. Израел, САЩ или Обединените арабски емирства) на 27.03.2020 г. и имали първо общо обичайно местопребиваване там, са подчинени на имуществения режим за съпрузи съгласно правото на тази държава (напр. Израел, САЩ или Обединените арабски емирства), освен ако не е налице избор на право по чл. 22

от Регламент 2016/1103.

Самото понятие за „обичайно местопребиваване“ не е легално дефинирано в Регламент 2016/1103. При неговото изясняване може да се съобразят насоките, дадени от европейския законодател във връзка с Регламент 650/2012 (съображения № 23 и 24) или от Съда на ЕС с оглед Регламент 2201/2003 г.¹⁸ и Регламент 650/2012¹⁹. На базата на тези указания може да се посочи, че: 1) обичайното местопребиваване е фактическо състояние, което се преценява индивидуално за всеки конкретен случай, 2) нотариусът издирва обичайното местопребиваване на базата на цялостна оценка на обстоятелствата от живота на дадено лице скоро след сключването на брака, 3) целта е да бъде открит т.нар. стабилен център на социален и семеен живот, който има известно предимство пред професионално-икономическата локация (арг. съобр. 24 от Регламент 650/2012), 4) могат да се съобразяват разнообразни обстоятелства, сред които продължителността и редовността на престоя, условията и причините за престоя, както и причините за преместването ... в тази държава, гражданството..., мястото и условията за обучение и работа, лингвистичните познания, както и семейните и социални отношения, поддържани в посочената държава²⁰, 5) едно лице може към един определен момент да има само едно обичайно местопребиваване²¹.

¹⁷ Hertel, *Ausländisches Ehegüterrecht, Familienrecht* 2018, p. 19.

¹⁸ Вж. решения на Съда на ЕС А, С-523/07, EU:C:2009:225, *Mercredi*, С-497/10, EU:C:2010:829, *HR*, С-512/17, EU:C:2018:513, *CvM*, С-376/14, PPU, ECLI:EU:C:2014:2268, *OL*, С-111/17 PPU, ECLI:EU:C:2017:436, Мусева, Б., Съдебно

сътрудничество по гражданскоправни въпроси, IV, НИП, София, 2019, 310-314.

¹⁹ Вж. решение на Съда на ЕС Е. Е. С-80/19, ECLI:EU:C:2020:569.

²⁰ Вж. решение на Съда на ЕС А, С-523/07, ECLI:EU:C:2009:225.

²¹ Вж. решение на Съда на ЕС Е. Е. С-80/19,

Пример: двама българи отиват да следват в Обединеното кралство, където сключват брак и живеят още две години, след което се връщат в България. За тяхно първо общо обичайно местопребиваване може да се приеме България, ако се установи, че те са поддържали трайна и стабилна връзка с България, където е били съсредоточени интересите на техния семеен и социален живот. Обратно, двойка българи сключили брак в Германия се считат с обичайно местопребиваване там, ако там са учили, намерили са си работа и там отглеждат децата си.

Доказването на обичайното местопребиваване в нотариалното производство е въпрос, който не е изрично уреден. Това, което е предвидено във вътрешното ни право, е че нотариусът е длъжен да упъти страните за необходимостта да му предоставят информация в тази връзка (чл. 25, ал.1 ЗННД). Обстоятелства във връзка с обичайното местопребиваване може да се извлекат от налични документи, напр. брачен договор, от изявления на страните, като няма пречка, подобно на декларирането на гражданство и гражданско състояние (чл. 25, ал.8 ЗННД), да се изисква подобна декларация. Разбира се, препоръчително е подобно деклариране да се предвиди изрично в ЗННД, но и без да е предвидено, на базата на приложимия Регламент няма пречка да бъде ползвано. Ако при справка по чл. 19, ал.2 ЗННД бъде установен постоянен и настоящ адрес у нас обаче нотариусът трябва да изисква от страната да декларира, че въпреки

наличие на адреси у нас, тя има обичайно местопребиваване в друга държава. В обратен случай съществува риск обичайното местопребиваване автоматично да се свърже с декларирания адрес, което може да не отговаря на действителността.

Примерен текст на декларация относно обичайно местопребиваване:

Аз, _____, долуподписаният _____, л.к. № _____, гражданин на _____ с _____ (постоянен) адрес _____ декларирам, че първото _____ общо обичайно местопребиваване на мен и съпругта ми след сключването на брака ни на _____ в _____ се намира в държавата _____, където към този момент беше съсредоточен нашият общ център на личен и социален живот. В _____ държавата _____ живея фактически от _____, като се преместих през _____ г. В държавата _____ работя от _____.

(Деклариране на други обстоятелства, релевантни към момента скоро след сключването на брака като например наличие на имущество, деца, които се обучават в детска градина, училище, други семейни и социални отношения в тази държава и пр.).

Ако случайно се окаже, че след сключването на брака съпрузите са имали обичайно местопребиваване в различни държави, тогава приложимото право се определя съгласно чл. 26, пар.1, б. „б“ на Регламент 2016/1103, който насочва към **общото гражданство**

на съпрузите към момента на сключване на брака. Условие за прилагане на общото гражданство обаче е да не се прилага чл. 26, пар.1, б. „а“ от Регламент 2016/1103, т.е. да няма първо общо обичайно местопребиваване скоро след сключване на брака.

Пример: т.нар. дистанционни бракове, при които напр. съпругата, българска гражданка, има обичайно местопребиваване в България, а съпругът, също български гражданин има обичайно местопребиваване в Италия - за имуществения режим на такива лица се прилага българското право като правото на държавата по общото им гражданство²².

Последният обективен критерий запълва ситуацияте, при които съпрузите нямат нито общо обичайно местопребиваване скоро след сключването на брака, нито имат общо гражданство. Тогава, съгласно чл. 26, пар.1, б. „в“ от Регламент 2016/1103 се прилага правото на държавата, в която към момента на сключване на брака съпрузите заедно имат най-тясна връзка.

Пример: дистанционен брак между лица с различно гражданство, напр. българско и шведско, съответно с обичайно местопребиваване в България и Швеция. Ако имат дете и то живее в една от тези държави, обстоятелствата, свързани с грижата за него могат да свържат заедно съпрузите към тази държава.

Във връзка с чл. 26, пар.1 и 2 Регламент 2016/1103 следва да се обърне

²² Ако всеки от тях има повече от едно общо гражданство, тази разпоредба не се прилага, арг. чл.

внимание на обстоятелството, че приложимото право се определя към момент скоро след сключването на брака, а не към момента на настъпването на обстоятелствата, които обуславят придобиването или прекратяването на правото (напр. момента на придобиване на имуществото).

Пример: имущественият режим на съпрузи, български граждани, сключили брак в Австрия, където е било и тяхното обичайно местопребиваване след този момент, е подчинен на австрийското право, а не на българското, дори и в един по-късен момент те се връщат в България и придобиват имот у нас. Изходът от тази ситуация е избор на приложимо право (вж. по-долу) или в прилагане на чл. 26, пар.3 от Регламент 2016/1103.

Съгласно чл. 26, пар. 3 от Регламент 2016/1103 нотариусите могат при искане от единия от съпрузите (разбира се, също и по искане на двамата) по изключение да приложат правото на държавата по последното общо обичайно местопребиваване на съпрузите, ако то е било значително по-дълъг период от време в сравнение с това в държавата след сключването на брака. Нотариусът трябва да се увери, че двамата съпрузи са разчитали на приложимостта на правото на държавата по последното си обичайно местопребиваване при организацията и планирането на имуществените си отношения. Такива биха били напр. ситуацияте, при които има избрано право, но не е спазена формата, или ако съпрузите са извършвали действия

26, пар.2

съгласно това права, което всъщност не е било приложимо. По принцип това приложимо право има действие от момента на сключване на брака, освен ако единият съпруг възрази, което поставя началният момент на новото приложимо право от момента на установяване на последното общо обичайно местопребиваване (чл. 26, пар. 3, ал. 2). Тази отклоняваща клауза не се прилага, ако съпрузите са сключили валидно споразумение за имуществени отношения преди установяването на тяхното общо обичайно местопребиваване в другата държава (чл. 26, пар. 3, ал. 4).

Пример: двама ирландски граждани сключват брак и имат обичайно местопребиваване в Дъблин в продължение на 10 години, след това се преместват в България, където е тяхното последно общо обичайно местопребиваване, продължило значително по-дълго време²³. Преди придобиване на имот в България те са избрали режим на разделност по българското право с декларация с нотариална заверка на подписите. В този случай може да се обоснове вместо прилагане на ирландското право да се приложи българското, ако се приеме, че те са разчитали българското право да урежда организацията и планирането на имуществените им отношения.

Определеното съгласно чл. 26 Регламент 2016/1103 приложимо право във всички случаи **изключва препращането** (чл. 32 от Регламент 2016/1103), което означава, че приложимото право, ако е чуждо, се отнася само до чуждата материално-

правна уредба на имуществения режим, а не зависи от чуждото международно частно право.

Пример: имущественият режим на двама български граждани с обичайно местопребиваване в Обединеното кралство след сключването на брака е подчинен на материалното право там и не е възможно правото на Обединеното кралство да върне към българското право по повод на недвижимите имоти, които се намират у нас.

б) избор на приложимо право

Регламент 2016/1103 позволява на съпрузите да изберат приложимо право към техния режим на имуществени отношения при предпоставките, предвидени в чл. 22. Изборът на приложимо право може да бъде направен и от съпрузи по „стари бракове“, т.е. от съпрузи, сключили брак преди 29.01.2019 г. (арг. чл. 69, пар. 3), както и, разбира се, от съпрузи, сключили брак от тази дата до сега. **Изборът винаги се отнася до целия режим на имуществените отношения, а не до отделни активи, които влизат в него. В същото време веднъж направен той поражда ефект за всичко, което влиза в имуществената маса, независимо къде се намира по света.**

Съгласно чл. 22, пар.1 Регламент 2016/1103 съпрузите могат да изберат **правото на държавата по обичайно местопребиваване на един от съпрузите** към момента на сключване на споразумението или на държавата, чийто **гражданин е един от тях**, отново към момента на сключване на

трудно да се обоснове тази хипотеза.

²³ Разбира се, доколкото Регламент 2016/1103 се прилага за бракове от 29.01.2019 ще бъде сравнително

споразумението. Те не могат да изберат право обаче с оглед местонахождението на недвижим имот. Изборът може да бъде направен преди, с или след сключването на брака, като при избор след сключването на брака той по принцип има действие за в бъдеще, освен ако съпрузите не са уговорили обратното. Ако се уговори обратно действие, то не може да засяга неблагоприятно правата на третите лица, които са произтекли от приложимото право до избора (арг. чл. 22, пар. 2 и 3 Регламент 2016/1103).

Пример: двама българи, които живея в Испания, където са сключили брак, могат да изберат българско право, за да не се приложи испанското по силата на чл. 26. Българин и швейцарка, които живеят и работят в Лондон, където са сключили и брак, могат да изберат българско или швейцарско право. Ако не направят избор, в този случай се прилага правото на Обединеното кралство по силата на чл. 26, пар.1, б. „а“.

Изборът на приложимо право трябва да отговаря на **формата**, установена в чл. 23 от Регламент 2016/1103. Споразумението за избор трябва да е в **писмена форма с дата и подпис от двамата съпрузи**, като на писмена форма е приравнено и всяко съобщение по електронен път, което осигурява траен запис на споразумението (пар.1). Към тези минимални изисквания за форма трябва да се добавят допълнителни изисквания, които се съдържат **в правото на държавата**

членка по общо обичайно местопребиваване на съпрузите във връзка със споразумения за имуществени отношения (т.е. брачни договори или други подобни, които се отнася до уреждането на самите имуществени отношения, а не само до избора на право) (пар.2) или, ако те имат обичайно местопребиваване в различни държави членки към този момент, споразумението трябва да отговаря на допълнителните изисквания за самите материални споразумения за имуществени отношения на поне една от тези държави (пар.3). Ако обаче само единият съпруг има обичайно местопребиваване в държава членка, а другият в трета държава, определящи са само допълнителните изисквания съгласно правото на държавата членка за същия тип материални споразумения (пар. 4). В България съгласно чл.39, ал.1 СК брачният договор, който представлява споразумение за имуществени отношения, изисква нотариална заверка на подписа и на съдържанието²⁴. Така този вид нотариална заверка се явява допълнителна и приложима, ако са изпълнени предпоставките на пар. 2, 3 или 4.

Пример: споразумение за избор на приложимо право е действително с оглед формата, ако е писмено, с дата и подпис и с нотариална заверка на подписа и съдържанието, в случай, че двамата съпрузи имат обичайно местопребиваване у нас към момента на сключване на споразумението или единият има обичайно

²⁴ За споразумението за избор на разделност формата е по-лека (нотариална заверка на подписите), но считам че с допълнителните изисквания европейският законодател цели да постигне предпазен ефект, за да

гарантира, че съпрузите осъзнават последиците на своя избор, поради което би трябвало да се предпочете по-тежката форма на нотариална заверка на подписа и съдържанието.

местопребиваване в България, а другия в трета държава (напр. Канада). Ако обаче единият има обичайно местопребиваване в България, а другия в Германия, достатъчно е да бъдат спазени допълнителните изисквания на Германия, а не непременно на чл. 39, ал.1 СК за нотариална заверка на подпис и съдържание. Обратното също е възможно - да са спазени изискванията само на българското право.

Съгласието и материалната действителност на споразумението за избор на приложимо право се уреждат по принцип от избраното право (чл. 24, пар.1 Регламент 2016/1103).

Волята за избор на приложимо право може да бъде изразена в самостоятелно споразумение или да бъде част от брачен договор.

Примерен текст за избор на приложимо право:

чл. 1 Избор на приложимо право за имуществени отношения между съпрузи

За уреждане на имуществените отношения във връзка с нашия брак, сключен на.....г. , съгласно чл. 22 от Регламент 2016/1103 избираме българското право, тъй като двамата сме български граждани/имаме обичайно местопребиваване в България/ единият от нас, а именно:....., е български граждани или има обичайно местопребиваване в

България.

4.2.2. От 21 май 2005 до 29 януари 2019 - КМЧП

Приложимото право към имуществените отношения между съпрузи, **сключили брак преди 29.01.2019 г., се урежда от правилата на КМЧП, разбира се, освен ако няма дерогиращи договори за правна помощ.** Тъй като всяка държава има свое МЧП относно имуществените отношения между съпрузи българските нотариуси са в състояние да определят приложимото право и съответния режим от българска гледна точка.

КМЧП се прилага при преценката за **приложимото право към имуществените отношения, проявили се от 21 май 2005 г.** Както беше посочено по-горе Регламент 2016/1103 се прилага по принцип само за т.нар. „нови бракове“, т.е. бракове, сключени на или след 29.01.2019 г., освен в хипотезата на избор на приложимо право, от който може да се възползват и лица по „стари бракове“ (бракове до 29.01.2019 г.). Системата от правила за определяне на приложимото право по КМЧП се съдържа в чл. 79 до 81. КМЧП. Тя не посочва темпорален момент, който трябва да се съобразява (напр. моментът след сключване на брака, както е по Регламент 2016/1103), съответно нормите за определяне на приложимо право, доколкото имат материалноправен характер, се прилагат към момента, в който се проявяват обстоятелства, които обуславят възникване на права²⁵.

²⁵ По повод релевантния момент насоки дават решение № 1106 от 03.12.2008 г. по гр. д. № 4201/2007 г., Г.К., I г. О. на ВКС,

решение № 5830 от 31.07.2019 г. по гр. д. № 16632/2015 г. СГС, решение № 502 от 06.11.2014 г. по в. гр. д. № 608/2014 г. ОС-

Пример: Съпрузи, български и френски гражданин, сключили брак през 2010 г., придобиват апартамент в България през лятото на 2019 г. като към този момент имат общо обичайно местопребиваване във Франция. Отговорът на въпроса станал ли е този имот съпружеска имуществена общност или не, съответно кое е приложимото право и какъв режим предвижда то, се определя от чл. 79, ал.2 от КМЧП, освен ако съпрузите не са избрали право, хипотеза, която може да се урежда от Регламент 2016/1103. КМЧП би се прилагал и към още по-стари бракове, стига да е налице придобиване на имущество от съпрузи след 21 май 2005 г.²⁶.

Приложимото право към имуществения режим между съпрузи съгласно КМЧП се определя също по два начина: а) въз основа на обективните критерии, установени в чл. 79, ал.3 във вр. с ал.1 и 2 КМЧП, приложими при липса на избрано право и б) с оглед избраното от страните право съгласно чл. 79, ал.4 във вр. с чл. 80 и чл.81 КМЧП.

а) приложимо прави при липса на избор
Приложимото право към имуществените отношения между съпрузите се определя чрез система от критерии, подредени в режим на евентуалност един спрямо друг съгласно чл. 79, ал.3

Пазарджик, решение № 494 от 20.01.2020 г. по гр. д. № 2949/2018 г. СГС.

²⁶ Това разбиране се следва от ВКС в Определение № 390 от 27.07.2020 Г. по гр. д. № 633/2020 г., Г. К., II Г. О. ВКС.

във с ал. 1 и ал.2 КМЧП. Всеки следващ влиза в действие, ако към конкретния случай не може да се приложи предходния. Така на първо място приложимото право е на държавата по **общото им гражданство**. При липса на общо гражданство, прилага се **правото на държавата по общото им обичайно местопребиваване**, а при липса на такова - правото на държавата, с която двамата съпрузи общо са в **най-тясна връзка**²⁷.

Пример: 1) Двама български граждани, сключили брак през 2007 г., след което се установили в Германия. През 2012 те придобили апартамент в България. Приложимо е българското право (чл. 79, ал.1 КМЧП). 2) Съпрузи български и украински гражданин с обичайно местопребиваване в Испания придобиват къща в България през 2008 г. Приложимо е испанското право - чл. 79, ал.2 във вр. с ал. 3 КМЧП. 3) Съпрузи с българско и английско гражданство и обичайно местопребиваване - на единия в България, на другия - в Обединеното кралство, придобиват имот у нас. Българското право се прилага, ако например тук имат и други активи (напр. сметки), тук е обичайното местопребиваване на тяхното дете и твърдят, че прекарват съвместно най-голяма част от времето си в страната ни - чл. 79, ал.2 във вр. с ал. 3 КМЧП. .

²⁷ В този смисъл Решение №36 от 07.05.2019г. по гр.д.№2677/2018г. на II г.о. на ВКС по повод на делба, в рамките на която като предварителен въпрос се преценява имотът в какъв имуществен режим се намира като приложимо се оказва белгийското право на основание чл. 79, ал.3 във вр. с чл. 79, ал. 2 КМЧП.

Съгласно чл. 40 КМЧП, ако се прилага чуждо право в случая трябва да се съобразят и неговите **стълковитени норми**, които могат да върнат към българското право, да приемат препращането или в много редки хипотези да препратят към правото на трета държава²⁸.

Пример: Съпрузи, български граждани и граждани на Малта, са с обичайно местопребиваване в Малта към момента на придобиване на къща в България през 2013 г. Член 79, ал.3 във вр. с ал. 2 КМЧП и чл. 40 КМЧП препраща към правото на Малта, което от своя страна „връща“ към българското право, тъй като за предвижда приложение на правото на държавата по местонахождение на недвижимата вещ²⁹.

б) избор на приложимо право

КМЧП предвиди възможност за избор на приложимо право, при условие че това е допустимо съгласно обективно приложимото право (чл. 79, ал.4 КМЧП)³⁰.

Пример: Съпрузи, български и немски гражданин, с обичайно местопребиваване в Австрия, могат да изберат за приложимо българското право, защото австрийското обективно приложимо право съгласно чл. 79, ал.3 КМЧП (правото на държавата по общото обичайно местопребиваване) позволява избор на приложимо право без ограничения³¹.

След влизането в сила на Семейния кодекс на 1 октомври 2009 г. се откри възможността и при обективно приложимо българско право съпрузите да могат да изберат чуждо право.

Пример: двама български граждани с обичайно местопребиваване в Германия могат да изберат за приложимо немското право в брачен договор.

Изборът на приложимо право изисква писмена форма с дата и подпис на съпрузите като условие за неговата материална действителност (чл. 80, ал.1 КМЧП). Изборът може да бъде направен по всяко време преди, с и след сключването на брака, като може също така да бъде променен или отменен. По принцип изборът има действие от сключването на брака, освен ако страните не са уговорили друго (чл. 80, ал.3 КМЧП).

Практически последиците от извършен избор на чуждо право се ограничават спрямо добросъвестни трети лица (чл. 81 КМЧП). По-конкретно, за вещни права върху недвижими вещи противопоставимостта на избора на чуждо право важи само, ако са спазени изискванията за вписване, установени в правото на държавата по местонахождението на вещта. Оттук в България изборът на чуждо право е противопоставим за недвижимата вещ у нас, ако е вписан. В същото време все още стои отворен въпросът с

²⁸ Не беше открито нито едно съдебно решение в системата Сиела, в което да е приложен институтът на препращането към имуществени отношения между съпрузи.

²⁹ <http://www.coupleseurope.eu/en/malta/topics/1-which->

[law-applies/](#)

³⁰ Вж. Решение №117 от 16.11.2016г. по гр.д.№658/2016г. на II г.о. на ВКС.

³¹ <http://www.coupleseurope.eu/en/austria/topics/1-which-law-applies/>

техническата възможност за вписване на избора на приложимо право, защото липсва нарочен регистър или графа в регистъра за имуществените отношения по чл. 19 СК, където да бъде отбелязано избрано чуждо право. Възможно отбелязване може да бъде направено във връзка с избор на договорен режим. Само по себе си това вписване обаче няма конститутивна действие, което означава, че извън проблематиката на протиопоставимостта спрямо третите лица, изборът на приложимо право трябва да бъде съобразен.

Пример: българин и италианка с обичайно местопребиваване в Италия избират за имуществен режим помежду си италианското право и предвидения в него режим на разделност през 2008 г. Този избор (евентуално отразен в брачен договор) следва да бъде съобразен, защото обективно приложимото италианско право (по общото обичайно местопребиваване на съпрузите) допуска избор. Необходимо е да е спазена писмената форма с включени дата и подписи на съпрузите (чл.81, ал. 3 КМЧП). Протиопоставимостта му спрямо третите добросъвестни лица обаче зависи от вписването му у нас по повод на недвижими имот в страната.

4.2.3. До 21 май 2005 - Семейен кодекс от 1968 и Семейен кодекс от 1985

Ако имуществените отношения се проявяват в период преди 21 май 2005 г., приложимото право към тях се определя съгласно Семейния кодекс от 1985 (по-нататък СК 1985), съответно Семейния кодекс от 1968 г (по-нататък СК 1968). СК от 1985 и СК от 1968 определят

приложимото право към имуществени отношения между съпрузи, в случай че тези отношения „се осъществяват на българска територия“. За тази ситуация е предвидено, че ако единият от съпрузите е български гражданин и отношенията се осъществяват у нас, се прилага СК (чл. 133, ал.1 СК 1985, чл. 94, ал.1 СК 1968). Ако в същата хипотеза съпрузите са с общо чуждо гражданство, прилага се общото им **отечествено право**, а ако са с различно - съпадащите разпоредби на отечественото им права, а ако липсват такива - СК (чл. 133, ал.2 СК 1985 и чл. 94, ал.2 СК).

Така определеното приложимо право безспорно се прилага към ситуацията, при която съпрузите имат местоживееене у нас след сключване на брак, тъй като тук едновременно се намира и техният център на имуществен интерес, и правата, които се придобиват.

Пример: българка и французин, сключили брак през 1988 г. и живеещи в България, придобиват недвижими имот у нас през 1999 г. Приложимо е българското право по силата на чл. 133, ал.1 СК 1985 (чл. 94, ал.1 СК 1968).

Член 133 СК 1985, съответно чл. 94 СК 1968, уреждат единствено ситуацията на имуществени отношения между съпрузи, които „се осъществяват в България“. Не е ясно обаче, какво се разбира под „осъществяване“ на имуществените отношения в България³². Ако се приеме, че всяко едно придобиване на права или поемане на задължения след сключване на брак, което е свързано с България (напр. придобиване на имот, сключване на

³² Вж. Тодоров, Т., Международни семейни и

наследствени правоотношения, 1994, стр. 127.

договор за кредит)³³, е осъществяване на имуществени отношения независимо от местоживеенето на семейството (напр. българин и французкойка, които живеят във Франция, придобиват имот у нас), то тогава чл. 133, ал.1 и ал. 2 СК предоставя правила за определяне на приложимото право. Обратно, ако се приеме, че осъществяването на имуществените отношения, подобно на личните, предполага продължително и трайно проявление на определено място, то неуредена би се оказала именно хипотезата, при която местожителството на съпрузите е в чужбина, и те придобиват имущество на наша територия³⁴. В този случай в теорията, не непременно еднозначно, се предлага прилагане на правото на държавата по общото местожителство на съпрузите, тъй като то се свързва с имущественият интерес на семейството (разширително тълкуване на чл. 133, ал.1 СК 1985/чл. 94, ал.1 СК 1968)³⁵. По логиката на разширителното тълкуване на цитираните норми при различно обичайно местожителство в чужбина, би трябвало да се прилага общото им отечествено право (арг. 133, ал.2 СК 1985/чл. 94 СК 1968).

Пример: българка и французин, сключили брак през 1988 г. с местожителство във Франция, придобиват недвижим имот у нас през 1999 г. Вариант 1 - налице е осъществяване на имуществено отношение у нас - приложимо е българското право - чл. 133, ал.1 СК 1985. Вариант 2 - имуществените отношения се осъществяват във Франция, където е имущественият

център на семейството, приложимо е френското право по силата на разширителното тълкуване на чл. 133, ал.1 СК 1985.

Описаните по-горе неясноти се разсейват с помощта на чл. 133, ал. 3 СК от 1985 г. Според тази разпоредба „при разпореждане с недвижими имоти на българска територия се прилага законът на Република България“. Тази норма се явява специална спрямо чл. 133, ал.1 и ал. 2 СК 1985 и практически „разделя“ приложимото право към имуществените отношения между съпрузи като за недвижимите имоти у нас винаги се прилага СК, а за всичко останало - определеното приложимо право съгласно предходните алинеи на чл. 133 СК. На практика това означава задължително прилагане на разпоредбите на Семейния кодекс във връзка с разпореждане с недвижим имот, вкл. семейно жилище съгласно чл. 22 и чл. 23 СК от 1985 г.³⁶. Сами по себе си правилата на чл. 22 и чл. 23 СК са тясно свързани с българската уредба на имуществените отношения между съпрузите (чл. 19 - чл. 21 СК), поради което не могат да бъдат прилагани без съобразяване на българското разбиране за „общи“ вещи, „семейно жилище“ и пр.

Пример: българка и французин, сключили брак през 1988 г. с местожителство във Франция, избират режим на разделност. През 1999 г. българката придобива недвижим имот у нас. Приложимо е френското право по силата на разширителното тълкуване на чл. 133, ал.1 СК 1985. Съгласно чл. 1536 и сл. от френския граждански кодекс при

³³ Така Дамянов, Ц., Стълковителните норми по семейното право на НР България, 1979, стр. 108.

³⁴ Вж. Тодоров, Т., цит. съч., стр. 126-127.

³⁵ Вж. Тодоров, Т., цит. съч., стр. 128.

³⁶ Вж. Тодоров, Т., цит. съч., стр. 131.

режим на разделност всеки става собственик на придобитото от него по време на брака и може да се разпорежда с него сам³⁷. По повод на разпореждането с недвижимия имот у нас обаче този имот се счита за съпругеска имуществена общност и разпореждането с него се извършва от двамата съпрузи по силата на чл. 133, ал. 3 СК 1985.

Ограничението на чл. 133, ал.3 СК от 1985 не се съдържа в СК от 1968, което означава, че имущественият режим, който предполага преценка до началната дата на прилаган на СК от 1985 г., е подчинен на стълкновителните правила на чл. 94, идентичен с чл. 133, ал. 1 и ал. 2 СК от 1985 г.

4.2.4. Уреда съгласно Договори за правна помощ

България е страна по редица Договори за правна помощ (ДПП), които съдържат разпоредби относно определяне на приложимото право към имуществени отношения между съпрузи. Те се прилагат, когато съпрузите са граждани на държавите, сключили ДПП, които имат или са имали и местожителство в някоя от тях³⁸. Договорите за правна помощ имат предимство пред СК от 1968, от 1985, както и спрямо КМЧП. Те се прилагат с предимство и спрямо Регламент 2016/1103, ако обвързват България с трети за ЕС държави или с държави-членки на ЕС, които не участват в засиленото сътрудничество, в рамките на което е приет регламентът. Това са ДПП с Унгария, Полша, Румъния, Словакия, които имат

относими норми в материята на имуществения режим между съпрузи.

В повечето ДПП приложимото право при лица с едно и също гражданство е правото на договарящата държава по **общото им гражданство** независимо, че живеят на територията на другата договаряща държава (чл. 23, ал.1 ДПП Полша, чл. 23, ал.1 ДПП Румъния, чл. 19, ал.1 ДПП Унгария, чл. 33, ал.1 ДПП ЧСФР, чл. 21, ал.1 ДПП Виетнам, чл. 19, ал.1 ДПП КНДР, чл. 23, ал.1 ДПП Куба, чл. 19, ал.1 ДПП Монголия). Изключение от това правило има в ДПП със СССР, приложим по настоящем спрямо Русия, където в чл.23, ал.1 е предвидено, че се прилага правото на **договарящата държава по общото постоянно местожителство на лицата**, дори и когато те имат общо гражданство. Ако нямат общо постоянно местожителство, едва тогава се прилага правото на държавата по общото им гражданство (чл. 23, ал.2 ДПП СССР).

Ако лицата са с различно гражданство, в ДПП е предвидено да се прилага правото на договарящата държава, където **съпрузите имат общо местожителство** (чл. 23, ал.2 ДПП Полша, чл. 23, ал.2 ДПП Румъния, чл. 19, ал.2 ДПП Унгария, чл. 33, ал.2 ДПП ЧСФР, чл. 21, ал.2 ДПП Виетнам, чл. 19, ал.2 ДПП КНДР, чл. 23, ал. 3 ДПП Куба, чл. 19, ал.1 ДПП Монголия). Ако имат и различно местожителство, ДПП съобразяват последното им общо местожителство (напр. чл. 23, ал. 3 ДПП Румъния, чл. 23, ал. 2 ДПП Полша, чл. 19, ал. 2 ДПП Унгария, чл. 23, ал. 3 ДПП

³⁷ <http://www.coupleseurope.eu/en/france/topics/3-how-can-the-spouses-arrange-their-property-regime/>

³⁸ Вж. Зидарова, Й., Личните и имуществените отношения между съпрузите според

стълкновителните норми на договорите за правна помощ, сключени от НР България, сп. Правна мисъл, 4/1968, стр. 44 и сл.

Куба. Ако е налице рядката хипотеза съпрузите да нямат общо гражданство, както и да не са имали общо местожителство в договаряща държава, в ДПП с Виетнам е предвидено да се прилага правото на съда (чл. 21, ал. 3).

Определеното приложимо право на договарящата държава урежда имуществените отношения в цялост. Единствено в ДПП с Куба е предвидена разделност за ситуацията на разпореждане с недвижим имот на съпрузи, която е подчинена на правото на държавата по местонахождение на веща (чл. 23, ал. 5).

4.3. Брачен договор

Възможно е съпрузите да са сключили брачен договор, който да урежда техните имуществени отношения. Отделно, както беше посочено по-горе, **българският нотариус може да извършва удостоверяване на брачни договори и на режим на разделност спрямо българи, както и по отношение на чужденци, лица с обичайно местопребиваване в чужбина и имоти в чужбина.** Това е така, защото българският нотариус няма качеството на „съд“ съгласно чл. 3, пар. 2 от Регламент 2016/1103 и не е ограничен от правилата за международна компетентност на същия нормативен акт.

Допустимостта и правните последици от брачния договор се преценяват с оглед приложимото право към имуществените отношения между съпрузите, изяснени по-горе (вж. т. 4.2.1).

В същото време от гледна точка на Регламент 2016/1103 брачния договор

представлява автентичен акт съгласно чл. 3, б. „в“, съответно правилата на регламента се прилагат към него, ако е съставен **на или след 29 януари 2019 година.** Неговата форма трябва да отговаря на правилата, установени в чл. 25, представени по-горе (вж. т.4.2.1). Съгласно чл. 58, пар.1 такъв автентичен акт от държава членка има **доказателствена сила** в друга държава членка, както в държавата членка по произход, или възможно най-сравнимата сила, при условие че не противоречи явно на обществения ред. За доказателствената сила може да бъде издадено нарочен формуляр. За така издадения автентичен акт и формуляр не е необходима легализация или друг вид формален акт, напр. апостил (арг. Чл. 61). Практически нотариусът зачита/приема отразеното в брачния договор, без да преценява международна компетентност, своя изключителна подсъдност и пр. като единствено може да откаже подобно зачитане/прием пи установено от него явно противоречие с българския обществен ред (напр. очевидна дискриминация по основание пол, религия и т.в). Ако брачния договор е сключен в трета за ЕС държава (напр. Турция), той се съобразява в рамките на приложимото право, определено според Регламент 2016/1103³⁹, но доказателствената му сила е подчинена на общите правила на КМЧП, описани по-долу.

Пример: двама български граждани с обичайно местопребиваване в Германия, сключили брак и брачен договор там на или след 29.01.2019 г., при продажба на имот в България, до който договорът се отнася, могат да го представят пред български нотариус,

³⁹ Освен ако не се прилага договор за правна помощ.

който трябва да го приеме без да изисква легализация или апостил. По същия начин, ако единият от съпрузите е починал, другият може във връзка с доброволна делба у нас да представи брачния договор, чийто ефект трябва да бъде зачетен у нас съгласно приложимото немско право (арг. чл. 26, пар.1, б. „а“ Регламент 2016/1103).

Ако брачният договор е сключен **преди 29.01.2019г.**, то българският нотариус трябва да приеме неговия ефект, ако отговаря на **изискванията на КМЧП. Ако той е под формата на нотариален акт или е скрепен с някакъв вид нотариално удостоверяване** следва да бъде съобразен по-конкретно на чл. 124 КМЧП, според който гражданските последици на чуждестранни изпълнителни или охранителни актове се затичат в България по повод тяхното предявяване, ако актовете са издадени от орган, международно компетентен според българското право и не противоречат на българския обществен ред. Това отново трябва да стане в рамките на приложимото право, определено в случая съгласно чл. 79 и сл. от КМЧП. Отделно, съгласно чл. 31 КМЧП българските съдилища и други органи, вкл. нотариусите преценяват валидността на чуждестранни официални документи съобразно правото на държавата, в която са били издадени. Формата за действителност на брачния договор се урежда от приложимото по същество право или според правото на държавата по местосключването му (арг. чл. 61 КМЧП).

Така, на първо място, ако приложимото право допуска брачен договор, съгласно чл. 124 КМЧП нотариусът трябва да прецени дали чуждият орган, заверил

или съставил брачния договор, би бил компетентен, ако прилагаше българското право. В случая става дума за акт, който е съставен или удостоверен в охранително производство, по което няма спор. Ако брачният договор е скрепен с нотариално удостоверяване на дата, подпис, съдържание, без нотариалното производство да има за предмет прехвърляне, учредяване, променяне или погасяване на вещни права върху недвижим имот, то за такъв тип производства така или иначе не се преценява международна компетентност (с оглед ГПК не се следи и за местна подсъдност). Оттук следва, че в подобни случаи чуждият нотариус би имал компетентност, ако прилагаше българското право. Спорна в практиката е ситуацията, при която брачния договор от чужбина прехвърля, учредява или по друг начин променя или удостоверява вещни права върху недвижим имот у нас. Проблемът произтича от това, че в КМЧП от една страна има предвидена изключителна компетентност на българския съд и **други органи (вкл. нотариуса)** по повод на делата по чл. 109 от Гражданския процесуален кодекс относно намиращи се в Република България недвижими вещи, делата за изпълнение или обезпечение върху такива вещи, както и **делата за прехвърляне или удостоверяване на вещни права върху тях.** От друга, съгласно чл. 8 във вр. с чл. 7 КМЧП по въпроси на **имууществените отношения между съпрузи** българските съдилища са компетентни, ако един от съпрузите е български гражданин или има обичайно местопребиваване в Република България, т.е. чужбина чуждият съд би бил компетентен, ако един от съпрузите има обичайно местопребиваване там или е гражданин на чуждата държава. Няма

произнасяния на ВКС по въпроса за приема/зачитането на чуждестранни брачни договори. В своята практика по повод на делбата между бивши съпрузи обаче ВКС споделя разбирането, че имуществени права, произтичащи от брачни правоотношения, са само тези, по повод на които може да бъдат предявени исковете по чл.21, ал.4 от СК, чл.24, ал.4 от СК, чл.29, ал.3 от СК, чл.30 от СК⁴⁰. Ако се доразвие това становище, че само специално уредените в СК имуществени правоотношения са съпругески, а не вещни, и за охранителни нотариални производства, то може да се приеме и че брачният договор с транслативен ефект, доколкото е уреден специално в СК (чл. 39), трябва да се квалифицира като съпругеско имуществено отношение. Тогава чуждият орган би бил компетентен според правилата на българското право, ако единият от съпрузите е с обичайно местопребиваване в тази държава или е неин гражданин. Оттук, не би следвало да се откаже прием/зачитане на брачен договор от чужбина на основание чл. 124 във вр. с чл. 12, ал.1 КМЧП.

На второ място по чл. 124 КМЧП, с оглед преценката за потенциално нарушение на общественения ред следва да се има предвид, че случаите на такъв вид драстично противоречие в производства пред нотариус могат да бъдат установени изключително рядко⁴¹. Преценката на валидността на чуждия официален документ се извършва от гладна точка на правилата за заверки и

легализации, приложими в конкретния случай. Формата за действителност следва от приложимото по същество право или от правото на държавата по местосключването.

Пример: ако двама българи, сключили брачен договор в Германия на 20.05.2008 г., са разведени и в рамките на делба го представят, техните имуществени отношения, вкл. допустимостта и правните последици на брачния договор са подчинени на СК (чл. 79, ал. 3 във вр. с ал.1 КМЧП). Разбира се, може да се избрани за приложимо немското право. Ако българин и испанка с обичайно местопребиваване в Испания сключат брачен договор в Испания на 17.10.2010 г., приложимото право е испанското и допустимостта и правните последици на брачния договор се уреждат от испанското право. Брачният договор трябва да отговаря на изискваният за форма в първия случай по българското или немското право, а във втория - на испанското право. Валидността му като официален документ се преценява с оглед правилата за легализации, апостил или, евентуално, съществуващ договор за правна помощ, премахващ тези формални изисквания.

Брачните договори, сключени преди 21 май 2005 - началната датата на прилагане на КМЧП - няма да пораждат действие, ако се отнасят до недвижим имот у нас с оглед стълкновителната норма на чл. 133, ал. 3 СК от 1985 г.

⁴⁰ Вж. Определение № 27 от 21.01.2012 г. по ч. гр. д. № 603/2011 г., Г.К., I г. о. на ВКС, в подобен смисъл и Определение № 395 от 09.08.2010 г. по ч. гр. д. № 140/2009 г., Г.К., I г. о. на ВКС. Виж. критичен анализ по този повод Мусева, Б., Международната компетентност при съдебна делба – колизии между

вещно право, имуществен режим между съпрузи и наследяване, в: Сборник научни изследвания в памет на доц. д-р Кристиан Таков, Университетско издателство, София, 2019, 409-427

⁴¹ Напр. отлявлено дискриминационна разпоредба, намерила място и в съдържането на брачния договор.

4.4. Признаване на чуждестранни съдебни решения и други актове

В нотариалната дейност е възможно да бъде представено чуждестранно съдебно решение или друг акт (напр. нотариален акт или договор с нотариална заверка) относно имуществени отношения между съпрузи.

4.4.1. Чуждестранно съдебно решение

Приложимите правила за признаване на чуждестранни съдебни решения съобразяват **датата на образуване на производството**, в рамките на което е постановено съдебното решение.

Ако съдебното решение е постановено в производство, образувано на или след 29.01.2019 година в държава членка, която прилага Регламент 2016/1103, тогава нотариусът трябва да извършва **пряко признаване съгласно чл. 36 Регламент 2016/1103** без нарочна процедура и без разглеждане на основания за отказ по чл. 37 Регламент 2016/1103. Съдебното решение се представя в препис, който отговаря на условията за доказване на неговата достоверност, и евентуално свидетелство съгласно стандартен формуляр по чл. 45 Регламент 2016/1103. То не се нуждае от легализация или друга форма (арг. чл. 61 Регламент 2016/1103). Нотариусът няма право да проверява международната компетентност на чуждия съд или орган и не може да се опира на своя изключителна международна компетентност по повод на недвижими имоти у нас. Този извод следва от автономното тълкуване на понятието за „имуществен режим между съпрузите“ съгласно чл. 3, пар.1, б. „а“ във връзка със съображение 18. Той е

изведен и от практиката на Съда на ЕС по българското преюдициално запитване *Илиев*, C-67/17, ECLI:EU:C:2017:459 по повод на съдебна делба между бивши съпрузи. Според това решени на Съда на ЕС този вид делба е въпрос на съпругеските имуществени отношения, а не на вещното право.

Пример: съдебно решение за делба на немски съд относно намиращ се у нас недвижим имот трябва да бъде признато от нотариуса на базата на негов заверен препис и удостоверение, ако е постановено в производство, образувано на или след 29.01.2019 година, без да се правят никакви други проверки и без да има възможност да бъде отказано признаването.

Така описаната процедура се прилага и при съдебни решения постановени на или след 29.01.2019 в рамките на производства, образувани преди 29.01.2019 г., ако приложените правила за компетентност съответстват на тези, установени в глава II на Регламент 2016/1103 (арг. чл. 60, пар. 2 Регламент 2016/1103).

Постановените преди 29.01.2019 съдебни решения се признават у нас съгласно чл. 117 и сл. от КМЧП като нотариусът се явява орган, който може да извършва **пряко признаване съгласно чл. 118, ал. 1 КМЧП**. За разлика от Регламент 2016/1103 в този случай

нотариусът **служебно**⁴² трябва да провери дали са изпълнени условията за признаване на съдебното решение по чл. 117 КМЧП на базата на представения препис от решението, заверен от съда, който го е постановил и с оглед удостоверението, че същото е влязло в сила. Проверява се на първо място дали чуждият съд е бил международно компетентен съгласно разпоредбите на българското право, но не и ако е бил компетентен единствено заради гражданството/регистрацията на ищеца в държавата на съда (чл. 117, т.1 КМЧП). Тук от значение дали предметът на спора е вещноправен или съпругески имуществени отношения, тъй като за вещноправните спорове само българският съд има изключителна компетентност съгласно чл. 12, ал.1 КМЧП. Според ВКС имуществените правоотношения между съпрузи обхващат само делата за имуществени права, произтичащи от брачни правоотношения, предвидени в някои разпоредби на Семейния кодекс, които не включват исковете за делба, за които българският съд или друг орган, вкл. нотариусът има изключителна компетентност⁴³. На второ място нотариусът трябва да установи дали на ответника е връчен препис от исквата молба, дали страните са редовно призовани и дали са нарушени основни принципи на българското право, свързани с тяхната защита (чл. 117, т. 2 КМЧП). Тази проверка се прави на базата на съдебното решение, като няма

пречка да се искат и допълнителни доказателства. Условията за признаване по чл. 117, т.3 и т.4 КМЧП – липса на идентичен спор и на по-ранна висящност по идентичен спор в България се изследват с публично достъпната информация и на базата на декларация от страната/страните. Последната преценка за нарушение на българския обществен ред по чл. 117, т. 5 КМЧП) е предоставена на нотариуса, но практически е много трудно да се установи подобно нарушение извън случаи на дискриминационно третиране на базата на пол, религия, националност и пр.

Пример: съдебно решение на френски съд, постановено на 20.01.2017 г., с което единият съпруг получава лично недвижимо имущество на друг съпруг у нас, се признава като се има предвид, че предметът на делото във Франция съответства на чл. 30 СК и има характер на съпругески имуществени отношения. В тази хипотеза не е налице изключителна компетентност на българския съд съгласно цитираната практика на ВКС. Нотариусът в този случай служебно проверява всички други предпоставки за признаване на чл. 117 КМЧП. Обратно, ако искът е за делба след развод, то тогава съгласно практиката на ВКС цитирана по-горе, характерът му е вещноправен и само българският съд има изключителна компетентност съгласно чл. 12, ал.1 КМЧП във вр. с чл. 117, т.1 КМЧП. Оттук, нотариусът не следва да признае

⁴² Вж. най-общо в тази връзка Решение № 248 от 26.10.2012 г. по гр. д. № 241/2012 Г., Г. К., II Г. О. на ВКС.

⁴³ Вж. Определение № 27 от 21.01.2012 г. по ч. гр. д. № 603/2011 г., Г.К., I г. о. на ВКС, в подобен смисъл

и Определение № 395 от 09.08.2010 г. по ч. гр. д. № 140/2009 г., Г.К., I г. о. на ВКС. Виж критичен анализ по този повод Мусева, Б., Международната компетентност при съдебна делба – колизии между вещно право, имуществен режим между съпрузи и наследяване, в: Сборник научни изследвания в памет на доц. д-р Кристиан Таков, Университетско издателство, София, 2019, 409-427

чуждото съдебно решение за делба на недвижим имот у нас.

4.4.2. Друг акт

В практиката се срещат и хипотези, при които в рамките на нотариално производство се представят чуждестранни официални документи (напр. нотариален акт или договори с нотариална заверка, вписани договори и пр.). Тяхното признаване в рамките на нотариално производство в България е подчинено на правилата, описани по-горе във връзка с брачния договор (вж. 4.3).

С уважение: Доц. д-р Боряна Мусева